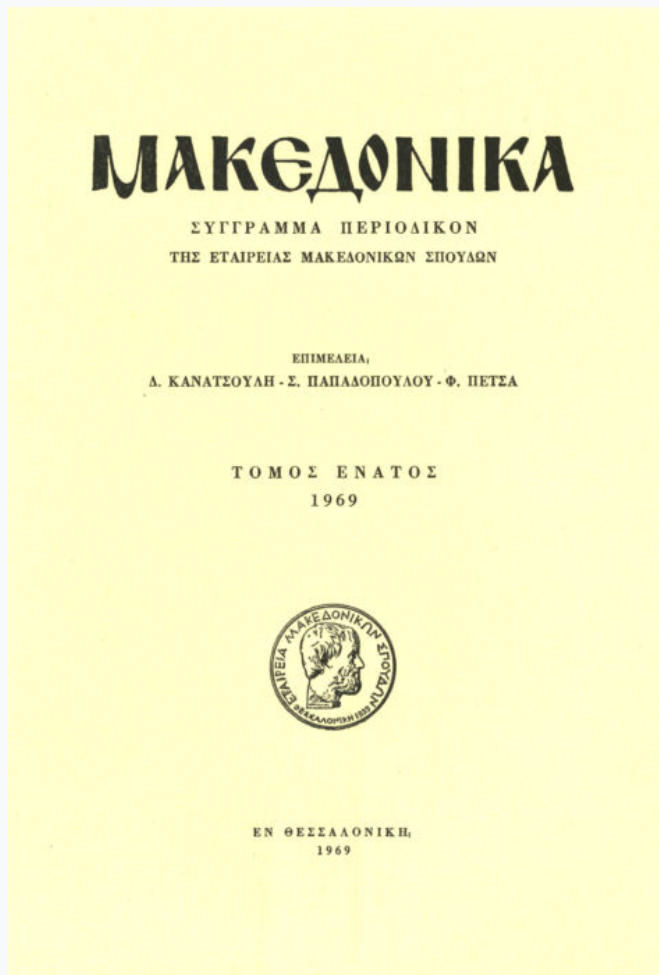

Μακεδονικά

Τόμ. 9 (1969)

Ένα φερμάνι για την ανέργεση της πρώτης εκκλησίας των Γενιτσών

Βασίλης Δημητριάδης

doi: [10.12681/makedonika.1050](https://doi.org/10.12681/makedonika.1050)

Copyright © 2015, Βασίλης Δημητριάδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δημητριάδης Β. (1969). Ένα φερμάνι για την ανέργεση της πρώτης εκκλησίας των Γενιτσών. *Μακεδονικά*, 9, 324–336. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1050>

ΕΝΑ ΦΙΡΜΑΝΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΓΕΝΙΤΣΩΝ

Ἀπὸ τὶς λιγότερο γνωστὲς πόλεις τῆς Μακεδονίας εἶναι καὶ τὰ κοντινὰ στὴ Θεσσαλονίκη Γενιτσά. Πολὺ νωρὶς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, ἡ σλαβικὴ προπαγάνδα προσπάθησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλης χρησιμοποιοῦσαν τὸ τοπικὸ σλαβικὸ ἰδίωμα γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὴν πόλιν «σλαβομακεδονικὴ» καὶ νὰ πείσουν, τόσο τοὺς ξένους ὅσο καὶ τοὺς κατοίκους ἀκόμη, ὅτι ἦταν Σλάβοι. Ἡ προστασία ποὺ ἡ γειτονικὴ ὁμώνυμη λίμνη προσέφερε, τοὺς ἔδινε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὴ δυνατότητα νὰ χρησιμοποιοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πειθῶ, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ χρηματικὰ βοηθήματα καὶ ἄλλα μέσα πρὸ «σκληρά». Πολλοὶ κάτοικοι καὶ πρόκριτοι βρῆκαν τὸ θάνατο, γιατί ἀρνοῦνταν νὰ προσχωρήσουν στὶς τάξεις τῶν Βουλγάρων¹, κι ἄλλοι ζοῦσαν μὲ τὸ διαρκὲ φόβο τῆς δολοφονίας.

Μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς ἐλληνικότητος τῶν κατοίκων τῆς πόλης αὐτῆς εἶναι καὶ ἓνα φερμάνι ποὺ σώζεται στὰ χέρια τῆς οἰκογενείας Κ. Μπόσκου². Τὸ φερμάνι αὐτό, ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1858, εἶναι ἡ ἄδεια ποὺ ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ-Μετζὶτ παραχωρεῖ στοὺς Ἑλλήνες κατοίκους τῶν Γενιτσῶν νὰ κτίσουν ἐκκλησίαι. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ χρησίμευε ὡς μητροπολιτικὸς ναὸς κατὰ τὸ διάστημα ποὺ ὁ Μητροπολίτης Ἑδέσης παρέμενε στὰ Γενιτσά, τὴ δεύτερη πόλιν τῆς περιφερείας του.

Τὸ φερμάνι αὐτὸ πληροφορεῖ τὸ βαλὴ τῆς Θεσσαλονίκης, στὴ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ὁποίου ὑπαγόταν καὶ ἡ περιφέρεια (καζάς) τῶν Γενιτσῶν, καθὼς καὶ τὶς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πρόκριτους τῆς πόλης, ὅτι οἱ Ἑλλήνες (Ροῦμ) κάτοικοι τῆς συνοικίας τῶν Γενιτσῶν ποὺ ὀνομαζόταν «Βαρὸς»³ ζήτησαν μὲ τὴ μεσολάβησιν τοῦ Ἑλλήνου Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ τοὺς παραχωρηθῇ ἡ ἄδεια νὰ κτίσουν μιὰ ἐκκλησίαν. Ὁ σουλτάνος παραχωρεῖ τὴν ἄδεια, γιατί στὴν πόλιν δὲν ὑπῆρχε ἐκκλησία ἄλλη, καὶ κα-

---

1. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρόκριτους ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς πρώτους εἶναι καὶ ὁ Χρήστος Χατζηδημητρίου, ποὺ δολοφονήθηκε στίς 17 Ἰουλίου τοῦ 1905. Νεκρολογία τοῦ ἔγραψε στίς ἐφημερίδες τῆς Θεσσαλονίκης τῆς 21 Ἰουλίου τοῦ ἰδίου χρόνου ὁ συγγενὴς του καθηγητῆς Γεώργιος Χατζηκυριακοῦ.

2. Τὸ φερμάνι αὐτὸ ἔθεσε στὴ διάθεσίν μου ὁ Δήμαρχος τῶν Γενιτσῶν κ. Ἀθ. Κουδούνας, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ θερμὰ γι' αὐτό, καθὼς καὶ γιὰ τὶς πολύτιμες πληροφορίες ποὺ μοῦ ἔδωσε γιὰ τὴ μικρὴ αὐτὴ μελέτη.

3. Τὴν ὀνομασίαν αὐτὴ ἔδιναν οἱ Τούρκοι στίς συνοικίας οἱ ὁποῖες ἦταν κτισμένες ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῶν πόλεων. Σ' αὐτές, συνήθως, κατοικοῦσαν Χριστιανοί.

θορίζει με ποιους δρους πρέπει να ανεγερθῇ αὐτή. Καθορίζονται ἐπίσης οἱ ἀκριβεῖς διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ διευκρινίζεται ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ οἰκοδομηθῇ σὲ οἰκόπεδο ποὺ πραγματικὰ ἀνήκει στοὺς «μνημονευθέντας ὑπηκόους καὶ νὰ μὴν ἔχουν τμήματά του καὶ ἄλλες ἐθνότητες». Ἡ ἀνέγερσὴ τῆς δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ βλάβη ἢ νὰ προκαλῇ κίνδυνο σὲ κανέναν. Τέλος τὸ φερμάνι κλείνει μὲ τὴ συνηθισμένη στὰ ἔγγραφα τοῦ εἴδους αὐτοῦ σύσταση τοῦ σουλτάνου πρὸς τὶς ἀρχές, νὰ μὴν ἐμποδίσουν τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας κατὰ κανένα τρόπο καὶ νὰ μὴ προσπαθήσουν νὰ χρηματισθοῦν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσι αὐτή.

Τὸ φερμάνι εἶναι πρωτότυπο (εἰκ. 1-2). Εἶναι γραμμένο μὲ μαύρη μελάνη, σὲ χαρτὶ διαστάσεων 0,54×0,77μ. Διατηρεῖται σὲ ἀρκετὰ καλὴ κατάστασι. Σὲ μερικὰ σημεῖα ποὺ διπλώνει εἶναι φαγμένο. Ἐχει ἀποκοπῇ τὸ ἄγραφο τμήμα πάνω ἀπὸ τὸν τουγρά. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια ἔχει τὴν ἐξῆς σημείωσι: «Φερμάνι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Βαρὸς ἐνορίᾳ ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς κοινότητος». Μὲ ἄλλη γραφὴ συμπληρώνεται: «ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου». Τρίτο χέρι δίνει λαμβασμένη τὴ χρονολογία τοῦ ἐγγράφου: «1272. χίλια διακόσια ἐβδομήκοντα δύο ἡτοὶ 1856». Ἐχει ἀκόμη τὶς συνήθεις ἐπικυρώσεις τῶν ὑπαλλήλων ποὺ ἐξέδωσαν τὸ ἔγγραφο καὶ τουρκικὰ, μὲ ἀραβικὰ ψηφία, πρὸς τοιοὺς ἀπευθύνεται¹.

Ἡ μετάφρασι τοῦ φερμανίου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Ἀβδουλμετζίτ γιὸς τοῦ Μαχμούτ-Χάν,
πάντοτε νικητῆς.

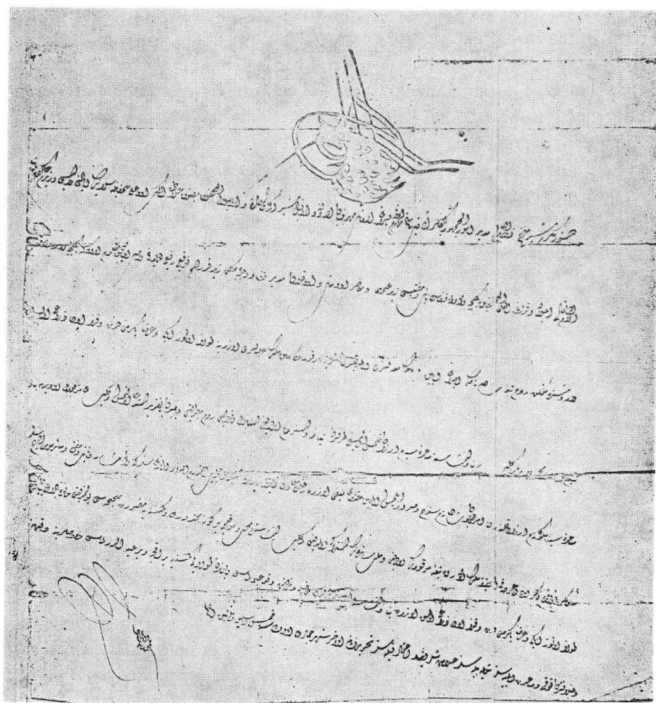
Ὁ ἐξοχώτατος βεζίρης, ὁ ἐκλαμπρότατος στρατηγός, ὁ ρυθμιστὴς τοῦ κόσμου, ποὺ μὲ δξεία κρίσι διευθύνει τὶς ὑποθέσεις τοῦ κοινοῦ, ποὺ διεκπεραιώνει μὲ ὀρθὴ γνώμη τὰ σπουδαῖα κοινὰ ζητήματα, ποὺ θέτει τὴ βάση τοῦ κράτους καὶ τῆς εὐημερίας, ποὺ στερεώνει τοὺς στύλους τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, ποὺ ὁ ὕψιστος βασιλιάς τὸν περιστοιχίζει μὲ ποικίλες εὐνοίες, ὁ βεζίρης μου Ἀκίφ πασάς, βαλῆς τοῦ ἐγιαλετίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἐξαρτημάτων τῆς, εἶθε ὁ Θεὸς νὰ τὸν τιμᾷ αἰώνια, καὶ τὰ πρότυπα τῶν δξυδεγκῶν οὐλεμάδων, ὁ ναῖπης² καὶ ὁ μουφτής³ τοῦ καζᾶ τῶν Γενιτσῶν, εἶθε

1. Selânik valisi hazretlerine ve Yenice-i Vardar na' ib ve muftisine ve sa' ire: «Πρὸς τὸν ἐξοχώτατο διοικητὴ (βαλῆ) τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ βοηθὸ τοῦ ἱεροδίκη (naib) καὶ τὸν μουφτὴ τῶν Γενιτσῶν καὶ λοιποῦς».

2. Na'ib. Ὁ ἀντικαταστάτης ἢ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἱεροδικαστῆ (Kadi), ποὺ εἶχε τὴν ἐδρα του σὲ μεγαλύτερη πόλη. Παλαιότερα τὰ Γενιτσὰ ἦταν ἐδρα καθ' (βλ. Evliya Çelebi, Seyahatname, τόμ. 8ος, σελ. 170).

3. Mufti. Συνήθως ὁ ἱεροδίκης (Kadi), προτοῦ ἐκδῶσι μιὰ δικαστικὴ ἀπόφασι, ζητοῦσε τὴ γνώμη τοῦ μουφτῆ, γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τὸ Κοράνι. Αὐτὸς ἀπαντοῦσε ἐκδίδοντας ἕναν fetâ.

ή σοφία τους νά αὐξάνεται, καί τὸ καύχημα τῶν ὁμοίων τους καὶ τῶν ἴσων τους, ὁ διευθυντὴς τοῦ καζᾶ (müdür)¹ καὶ οἱ εὐγενεῖς (ayan) τοῦ τόπου, εἶθε ἡ δύναμή τους νά αὐξάνεται!

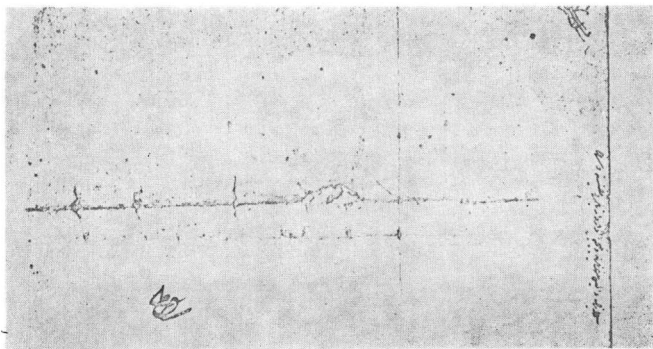

Εἰκ. 1. Τὸ πρωτότυπο τοῦ φερμανίου.

Μὲ τὴν ἀφίξη τῆς παρουσίας αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς ἃς γίνη γνω-
στὸ ὅτι ὑπεβλήθη αἴτηση μὲ ἐπίσημο ἔγγραφο ἐκ μέρους τοῦ Ἑλλήνου Πα-
τριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐξαρτημάτων της, ὅτι ἐπειδὴ οἱ
Ἕλληνες αὐτοκρατορικοὶ μου ὑπῆκοοι ποὺ διαμένουν στὴ συνοικία «Βαρὸς»
τῆς κομποπόλεως τῶν Γενιτσῶν δὲν ἔχουν ἱερὰ γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἱερο-

1. Müdür. Σύμφωνα μὲ τὸ Νομοθετικὸ Διάταγμα (nizamname) τοῦ 1292 (1876) τῆ διοί-
κηση τοῦ κάθε καζᾶ ἀποτελοῦσαν ἕνας müdür καὶ τέσσερις αἰρετοὶ πρόκριτοι (‘aza). (Λε-
πτομέρειες βλ. στὸ ἄρθρο Nahiye τοῦ M. T ayyib G ö k b i l g i n, Islam Ansiklopedisi).

τελεστιδών τους, ίκετεύουν και έκλιπαρούν να τους παραχωρηθῇ ἡ ὑψηλή μου ἄδεια να χτίσουν και να οἰκοδομήσουν μιὰ ἐκκλησία...¹ νωοστί...¹ ἐπάνω σὲ ιδιόκτητα οἰκόπεδά τους, ποὺ βρίσκονται στὸ παραπάνω χωριό, μήκους τριάντα δύο πήχεων, πλάτους εἴκοσι τεσσάρων και ὕψους δέκα. Παρέχοντας τὴν ὑψηλὴ και αὐτοκρατορικὴ μου ἄδεια γιὰ τὴν ανέγερση και κατασκευὴ

Εἰκ. 2. Οἱ σημειώσεις στὴν πίσω ὄψη τοῦ φερμανίου.

κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐκκλησίας ποὺ ἀναφέρθηκε, ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὴ μου διαταγὴ και ἀπεστάλη αὐτὴ ἡ σεβαστὴ, λαμπρὴ μου διαταγὴ ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικό μου Ντιβάνι, ἡ ὁποία περιέχει τὴν ἄδεια σύμφωνα μὲ τὶς αὐτοκρατορικὲς μου ἀπαιτήσεις. Ἐσεῖς ποὺ εἴστε ὁ βαλῆς ποὺ ἀναφέρθηκε και ὁ ναῖπης και ὁ μουφτής ποὺ μνημονεύθηκαν, καθὼς σᾶς γίνεται γνωστό, προσέξτε στὰ ζητήματα : νὰ μὴν ἐμποδίσῃ και νὰ μὴν προβάλλῃ ἀντίσταση ὁποιοσδήποτε στὴν οἰκοδόμησι και τὴν κατασκευὴ ὅπως παραπάνω διευκρινίσθηκε ἐκκλησίας μήκους τριάντα δύο πήχεων, πλάτους εἴκοσι τεσσάρων και ὕψους δέκα, μὲ τὸν ὅρο τὸ οἰκόπεδο ποὺ ἀναφέρθηκε νὰ εἶναι τελείας κυριότητος και νὰ ἀνήκῃ στοὺς μνημονευθέντας ὑπηκόους και νὰ μὴν ἔχουν τμήματά του και ἄλλες ἐθνότητες, νὰ κτισθῇ ἡ ἐκκλησία στὸ νόμιμο και πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ καθορισμένο τόπο, νὰ μὴν προκαλῇ κανένα κίνδυνο και νὰ μὴ βλάβῃ ἀπολύτως κανένα· και νὰ μὴ ληφθῇ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ κανένα οὔτε ἓνα ἄσπρο ἢ ἓνας κόκκος. Νὰ ἐμποδίζετε και νὰ ἀποφεύγετε κάθε τι ἀντίθετο. Ἔτσι νὰ γνωρίζετε και νὰ ὑπακούετε στὸ ἱερό μου σύμβολο. Γράφτηκε στὰ τέλη τοῦ ἱεροῦ Τζεμάζι οὐλ Ἐββέλ τοῦ ἔτους 1275².

Στὴν ἔδρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1. Τὸ κείμενο κατεστραμμένο.

2. 26 Δεκεμβρίου 1858 - 6 Ἰανουαρίου 1859.

‘Η μεταγραφή του με ἀραβικούς χαρακτήρες ἔχει ὡς ἐξῆς :

- عبدالمجيد بن محمود خان
المصدر دائما
- I دستور مكرم مير مقدم لادام العالم مدير امور اجسور
ملفكر الثائب متهم مهام الامام بالارائى الثائب مهيبد
بمجان الدولة و الاعمال مهيبد ارکان السعادة والاحلال
المحققين بصوت عواطف الملك الاعلى محققيله سلايل
ايالتي والنسب وزير عاكف باشا
- 2 ادام الله تعالى اجلاله و عذوة العلماء المحققين
يكجه و اردار قضاسي نائب و مقنيس زيد علمها و
مفاخر الامائل و الاقران مدير خدا و وجوه مملكت زيد
قد رهم توفيق رفيع هيايون واصل اولمجي معلوم اولاه
يكجه و اردار قضاسي
- 3 واروشندة متشكى روم نمده شاهانم اجراي آيين ايده جان
معيدلوي اولمديمندن قريه مرقوبده كاكين ملك عرصه لوي
اوزرينه ولا اوتوز ايكي و عرصا يكرس دوت و قدا اون
ذراع اولور
- 4 . مجددا بر باب كليسا بنا و انشاسند صابنده
سنتم ارزان شنسي امانسي شرفندن تيار و استرحام
اولنديقي استابول و توابسي روم بتريش جانيمندن با
تفريز استغفا اولمسر و گيسا مزيورت اويوجيله بنا و
انشاسند
- 5 مساعده سنده ملوكانه ارزان قشور امر هيايون شاهانم
سنوح و صدور ايلمن اولمسن متقاي مخفي اوزره رحمتي
حاور دنهان همايونندن اشو امر جليل القدرم ائندار
اولندي سزكه والي سار و نائب و مخفي و سائر مومي
- 6 الهيم سز معلومكز اولدقده ذكر اولتان عرصه في الحديثه
ملك اولورق نمده مرقوبده اولنديقي و ملت ساكرونت
اشتراكي اولنديقي و گيسا انشاسنده محل و موقعه بر
كونه محزون و كمشيه ضرورت سمجسدسي بولنديقي حالكه
بالاده بجان اولنديقي وجيله
- 7 طول اوتوز ايكي و عرصا يكرس دوت و قدا اون ذراع
اولم اوزره بنا و انشاسند هر بر شرفندن مفايت و
مخالفت و توفيق علماسي و بوندن طولاي كمشيه بر افند و
بر حبه اندر لاسي حصون يلريند دوت
- 8 و حلافتدن توفيق و مفايت ايلمن سزكه بيلمن علامت
شريفه اعتنا قلمسز تحويرا في اواخر شهر جمادي الاول
سنه خمس و سيميني و مائتين و الف
مقام مستشفيه

Το έγγραφο παρουσιάζει αρκετά ενδιαφέροντα σημεία. Και πρώτα αξιοπρόσεκτο είναι ότι σε μιὰ μεγάλη κωμόπολη, όπως τὰ Γενιτσά, με αρκετές χιλιάδες χριστιανικό πληθυσμό, που κατοικούσε σε πέντε συνοικίες¹, δὲν ὑπάρχει ἐκκλησία ὡς τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ δὲν εἶναι τυχαία.

Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης εἶχαν ἐγκατασταθῇ στὰ Γενιτσά καὶ στὴν περιοχὴ τους οἱ γαζήδες, οἱ προπομποὶ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων. Ἀρχηγὸς αὐτῶν τῶν ἀγωνιστῶν τῆς πίστεως² στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἦταν ὁ περίφημος Γαζὴ Ἑβρενὸς μπέης, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ δραστήριους στρατηγούς τοῦ σουλτάνου Μουράτ Α' (1362-1389). Οἱ ἀπόγονοί του, μαζί με τὶς οἰκογένειες Μιχάλογλου, Τουραχάν καὶ Μαλκότσογλου, ἀποτελοῦσαν τοὺς πατροπαράδοτους ἀρχηγούς τῶν γαζήδων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτοὶ τοὺς ὀδηγοῦσαν στὶς καταστρεπτικὲς ἐπιδρομές, πού τακτικὰ ἐπιχειροῦσαν στὶς χῶρες τῶν «ἀπίστων» με σκοπὸ τὴ λαφυραγωγία καὶ τὴ σύλληψη αἰχμαλώτων. Στὸν Γαζὴ Ἑβρενὸς μπέη, στὸν ὁποῖο ἡ τουρκικὴ παράδοση ἀποδίδει τὴν κατάκτηση σχεδὸν κάθε σημαντικῆς πόλης τῆς Μακεδονίας, ὁ σουλτάνος εἶχε παραχωρήσει γιὰ ἀνταμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν του πολλὲς ἐκτάσεις σὲ διάφορα σημεία τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὲς ἦταν ἡ περιοχὴ κοντὰ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀξιοῦ, ὅπου ὑπῆρχε σημαντικὸς ἀριθμὸς χωριῶν³. Τὶς ἐκτάσεις αὐτὲς ὁ Γαζὴ Ἑβρενὸς καὶ οἱ γιοὶ του φρόντισαν νὰ τὶς κάνουν βακούφια, ἀφιερῶματα δηλαδὴ σὲ κάποιο ἀγαθοεργὸ σκοπὸ, καὶ νὰ καθορίσουν στὸ ἀφιερωτήριο ἐγγράφο ὅτι «διαχειριστὴς» (mütevelli) τῶν βακουφίων αὐτῶν θὰ ἦταν πάντοτε κάποιος ἀπόγονός τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐξασφάλιζαν ὄχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ κάθε φορολογία, ἀλλὰ καὶ τὴν παραμονὴ τῶν κτημάτων στὰ χέρια τῆς οἰκογενείας ἀποκλείοντας τὴν πιθανὴ κατάσχεσή τους ἀπὸ τὸ σουλτάνο, πράγμα πού δὲν ἦταν σπάνιο.

Τὰ εἰσοδήματα τῶν βακουφίων αὐτῶν ξοδεύονταν γιὰ τὴ συντήρηση τῶν τζαμιῶν, τῶν σχολείων, τῶν λουτρῶν, τῶν πτωχοκομείων καὶ τῶν ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων πού ὁ Γαζὴ Ἑβρενὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἔχτισαν στὰ Γενιτσά. Ἐκεῖ βρίσκονταν καὶ οἱ τάφοι τοῦ γενάρχη καὶ τῶν ἀπογόνων του, πού σώζονταν γιὰ ἀρκετὰ χρόνια καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τὸ 1912 ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Ἡ πόλη λοιπὸν ἀποτελοῦσε ἱερὸ χῶρο, καθὼς εἶχε καταστή τὸ λατρευτικὸ καὶ φυλετικὸ κέντρο τῶν Γιουρούκων γαζήδων, πού ὁ Γαζὴ Ἑβρενὸς μπέης εἶχε φέρει μαζί του, κυρίως ἀπὸ τὸ

1. Οἱ συνοικίες αὐτὲς ὀνομάζονταν Πορόι, Μπουτσάβα, Τζουμρά (σημερινὴ Ἀγ. Κων/νου), Βαρός (Μητροπόλεως ἢ Συντριβανίου) καὶ Κάτω μαχαλάς (Zir mahale).

2. Κατὰ τὸν Félix Beaujour, *Tableau du commerce de la Grèce*, Paris 1800, τ. 1. σ. 113, τὰ χωριά αὐτὰ ἦταν 96.

Σαρουχάν, και είχε εγκαταστήσει σε διάφορα μέρη της Μακεδονίας¹.

Αυτοί οι evlâd-i fatihan (ἀπόγονοι των κατακτητών), που έφεραν τον τίτλο αυτό με υπερηφάνεια και αποτελούσαν ιδιαίτερη τάξη μέσα στην όθωμανική αυτοκρατορία², με κανέναν τρόπο δεν μπορούσαν ν' άνεχθούν την ύπαρξη ιεροῦ των «ἀπίστων» στὸν ἴδιο χώρο, όπου βρισκόταν θαμμένος ὁ ξακουσμένος ἄρχηγός τους³. Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν κάτοικοι τῶν Γενιτσῶν, γιὰ νὰ ἐκκλησιάζονται καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου στὸ κοντινὸ χωριὸ Πηλορήγι (σημερινὸ Πενταπλάτανο). Κι αὐτὴ ὅμως βρισκόταν μέσα σὲ μιὰ χαράδρα, γιὰ νὰ μὴν προκαλῇ ἡ θέα τῆς τὴν ἱερῇ ἀγανάκτηση τοῦ περαστικοῦ φανατικοῦ Μουσουλμάνου.

Στὰ μέσα ὁμοῦ τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ κατάσταση εἶχε ἀλλάξει σημαντικά. Οἱ ἐπανειλημμένες ἤττες τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες καὶ οἱ πιέσεις ποὺ ἀσκούσαν οἱ Μεγάλες Δυνάμεις στὴν ὀθωμανικὴ κυβέρνησις εἶχαν ὑποχρεώσει τὴν τελευταία ν' ἀναλάβῃ προσπάθειες γιὰ τὴ μεταρρύθμισι καὶ ἀνανέωση τοῦ διοικητικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ μηχανισμοῦ τῆς χώρας. Οἱ μεταρρυθμιστικὲς αὐτὲς προσπάθειες, ποὺ εἶναι γνωστὲς μὲ τὸ ὄνομα Τανζιμάτ, ἄρχισαν κυρίως μὲ τὴ δημοσίευση τοῦ αυτοκρατορικοῦ Διατάγματος (Χάττι Χουμαγιούν) τοῦ Γκιουλχανέ τὸ 1839. Οἱ προσπάθειες ἀνανεώθηκαν μὲ ἓνα νέο βασικὸ διάταγμα, τὸ Χάττι σερίφ τοῦ 1856. Μὲ τὸ διάταγμα αὐτὸ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμία τῆς νὰ προβῇ σὲ σημαντικὲς κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις μέσα στὸ κράτος. Εἰδικὰ τὸ τελευταῖο διάταγμα ὑποσχόταν τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ τὴν προστασία τῶν θρησκευτικῶν προνομίων τῶν μὴ μουσουλμάνων ὑπηκόων τῆς αυτοκρατορίας. Καθόριζε ἀκόμη ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῦνται στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἐκφράσεις, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ προσβάλουν κατὰ ὅποιονδήποτε τρόπο τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦς. Ἐποφελοῦμενοι, ὅπως φαίνεται, ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν Γενιτσῶν ζήτησαν ἀμέσως νὰ τοὺς χορηγηθῇ ἡ ἄδεια νὰ ἀνεγείρουν τὴν ἐκκλησία ποὺ ἐπιθυμοῦσαν ἀπὸ

1. Γιὰ τὴν ἐγκατάστασι τῶν Γιουρούκων στὴ Μακεδονία καὶ Θεσσαλία βλ. M. Ta y y i b G ö k b i l g i n, Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından No. 748, İstanbul 1957, σ. 13, 75. Ἐπίσης Ἀ π. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', σ. 218-219 καὶ 220, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. M. T. G ö k b i l g i n, ἔ.α., σ. 256 κ.ἑ.

3. Ὁ γνωστὸς Τοῦρκος ταξιδιώτης τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ συγγραφέας τοῦ «Ὀδοιπορικοῦ» (Seyahatname) Ἐ β λ ι γ ι ᾱ Τ σ ε λ ε μ π ῆ, περιγράφοντας μὲ λεπτομέρειες τὰ Γενιτσά, (τ. 8ος, Κωνσταντινούπολις 1928, σ. 170-176) δὲν ἀναφέρει τὴν ὑπαρξὴ ἐκκλησίας, ἐνῶ δὲν παραλείπει ποτὲ νὰ σημειώσῃ σ' ἄλλες πόλεις τὸν ἀριθμὸ τουλάχιστο τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς.

πολὺν καιρό. Δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ σὲ παλιότερη ἐποχὴ εἶχαν ζητήσει παρόμοια ἄδεια, ποὺ δὲν τοὺς δόθηκε. Εἶναι ὅμως πολὺ πιθανό.

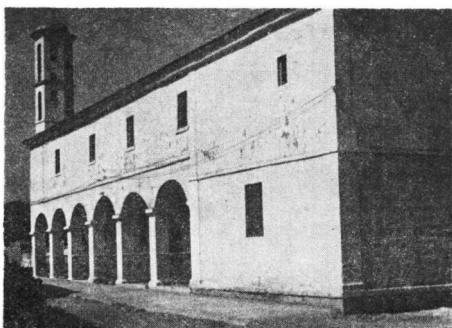
Τὸ φερμάνι ποὺ παραχωροῦσε τὴν ἄδεια τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ θὰ πρέπει, ὅπως ἦταν συνήθεια, νὰ παραδόθηκε στὰ χέρια ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους (σῶζεται ἀκόμη ἡ θήκη ἀπὸ κόκκινο δέρμα, ὅπου ἦταν τοποθετημένο). Ἀντίγραφό του θὰ ὑπάρχει ἀσφαλῶς στὸ σχετικὸ «τεφτέρι» ποὺ κρατοῦσαν στὸ Αὐτοκρατορικὸ Ντιβάνι¹. Ἀκόμα, γιὰ νὰ καταστή ἔγκυρη μιὰ παρόμοια διαταγὴ, θὰ ἔπρεπε νὰ καταχωρηθῇ καὶ στὸ σχετικὸ κώδικα («sicil») τοῦ καδὴ τοῦ τόπου. Τὴν καταχώρηση αὐτὴ δὲν μπορούμε δυστυχῶς νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσουμε, γιατί τὰ τουρκικὰ ἀρχεῖα τῶν Γενιτσῶν καταστράφηκαν κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων στὴν πόλη τὸ 1912. Παρόμοια καταχώρηση δὲν βρήκα στοὺς κώδικες τοῦ καδὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ οἰκόπεδο πάνω στὸ ὁποῖο κτίσθηκε ἡ ἐκκλησία τὸ παρεχώρησαν ἡ οἰκογένεια Χρήστου Χατζηδημητρίου, καθὼς καὶ ἄλλες ποὺ κατεῖχαν γειτονικὰ οἰκόπεδα, καὶ ἡ ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας (εἰκ. 3-4) ἄρχισε ἀμέσως μὲ προ-

1. Ὅπως ἔχει ἐξακριβωθῇ, στὸ Ντιβάνι κρατοῦσαν σὲ εἰδικούς κώδικες ἀντίγραφα τῶν φερμανίων, ποὺ ἐκδίδονταν σχετικὰ μὲ τὴν παραχώρηση ἀδείας γιὰ τὴν ἀνέγερση ἢ ἐπισκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολείων τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τὸν ὄνομα τῶν ξένων ἀποστολῶν. Στὰ ἀρχεῖα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ντιβανίου (Divan-ı Hümayun), ποὺ σήμερα φυλάσσονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ Τουρκικοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως (Başvekilât Arşivi), οἱ κώδικες μὲ ἀριθμὸ 1 MHD καὶ ἀριθμὸ σειρᾶς 1-7 περιέχουν ἔγγραφα τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀπὸ τὸ 1869 ὥς τὸ 1921. Τὰ προγενέστερα ἔγγραφα εἶναι καταχωρημένα στοὺς κώδικες ποὺ εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Mühimme defterleri (κώδικες τῶν σπουδαίων ζητημάτων). Σ' αὐτοὺς καταχωροῦνταν τὰ ἀντίγραφα τῶν φερμανίων ποὺ ἐκδίδονταν γιὰ κάθε εἶδους ὑπόθεση τοῦ κράτους. Ὑπάρχουν 263 τέτοιοι κώδικες τῶν ἐτῶν 1553 ὥς 1869. Ὑπάρχουν ἀκόμη σὲ δύο τόμους εὐρετήρια τῶν φερμανίων γιὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ σχολικὰ ζητήματα ἀπὸ τὸ 1713 καὶ μετὰ. Στὰ εὐρετήρια αὐτὰ τὰ ζητήματα εἶναι καταχωρημένα κατὰ περιοχάς· ἀνάμεσα σ' αὐτὲς εἶναι καὶ οἱ περιοχὲς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Cezayir-i Bahr-i Şefid), τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Στὸ ἴδιο Başvekilât Arşivi ἀπόκεινται καὶ οἱ κώδικες τοῦ «Γραφείου Ἐπισκόπων» (Piskopos Halifeliği Kalemi) τῆς «Διευθύνσεως Οἰκονομικῶν Διαταγῶν» (Evamir-i maliye Kalemi) τοῦ Ὁθωμανικοῦ «Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν» (Bâb-i Defteri). Οἱ κώδικες αὐτοὶ μὲ στοιχεῖα KPT 2539-2541/33 περιέχουν ἀντίγραφα φερμανίων τῶν ἐτῶν 1641-1837. Τὰ μεταγενέστερα φερμάνια εἶναι καταχωρημένα στοὺς κώδικες τοῦ Divan-ı Hümayun. (Γιὰ τὸ περιεχόμενο γενικὰ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως βλ. Midhat Sertoglu, Muhteva Bakimından Başvekilât Arşivi (Τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν περιεχομένων του), Ἀγκυρὰ 1955, Ἐκδόσις τῆς Σχολῆς Γλώσσης καὶ Ἱστορικῆς Γεωγραφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀγκύρας, ἀρ. 103. Βλ. ἐπίσης Ö. L. Barkan, ἄρθρο Daftari Khakanı, The Encyclopaedia of Islam, ἐκδ. Β', τ. 81-83. Ἐπίσης βλ. B. Lewis, Notes and Documents from the Turkish Archives, Jerusalem 1952, Oriental Notes and Studies, published by the Israel Oriental Society, ἀρ. 3.

σωπική προσφορά όλων τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλης¹. Ταυτόχρονα κτίσθηκε καὶ διώροφο σχολεῖο κοντὰ στὴν ἐκκλησία². Ἐκεῖ κοντὰ ἀκόμη ὑπῆρχε καὶ εὐρύχωρο κτήριο (εἰκ. 5), ποὺ χρησίμευε γιὰ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτη κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς τοῦ στὰ Γενιτσά. Τὰ ἔξοδα ὅμως

Εἰκ. 3. Ἡ εἰσοδος τῆς ἐκκλησίας.

Εἰκ. 4. Ἡ νότια πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας.

1. Οἱ διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας εἶναι λίγο μεγαλύτερες ἀπὸ αὐτὲς ποὺ σημειώνονται στὸ φερμάνι. Εἶναι $23 \times 30,80$ μέτρα.

2. Τὸ σχολεῖο κήκε τὸ 1888 καὶ ξανακτίσθηκε λίγο ἀργότερα.

της κατασκευής όλων αυτών ήταν, φαίνεται, ανώτερα των οικονομικών δυνάμεων των κατοίκων και ή αποπεράτωσή τους πιθανόν να έγινε με τη χρηματική συνδρομή του μεγάλου εθνικού ευεργέτη Σίμωνος Γεωργίου Σίνα¹.

Πότε ακριβώς τελείωσε ή οικοδόμηση και πότε έγιναν τὰ ἐγκαίνια του

Εικ. 5. Τὸ μητροπολιτικὸ κτήριο ὅπως εἶναι σήμερα.

ναοῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστό. Ὁ Χατζηκυριακοῦ² γράφει ὅτι ἡ ἐκκλησία, «μεγάλῃ καὶ εὐρύχωρῃ» κτίσθηκε τὸ 1867 μαζί με τὸ σχολεῖο, ποὺ ἦταν πέτρινο καὶ χωρισμένο σὲ δύο τμήματα, ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἴσως τὴ χρονιά ἐκείνη νὰ έγιναν τὰ ἐγκαίνια. Στὰ ἀρχεῖα ἀκόμη τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει ἓνας μεταγενέστερος κώδικας με τὸν τίτλο «Ἐκκλησιαστικὸν Κτηματολόγιον». Σ' αὐτὸν εἶναι σημειωμένες οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Γενιτσῶν καὶ τῶν

1. Βλ. Ζώτου Μολοσσού, Δρομολόγιον τῆς Ἑλλ. Χερσονήσου. τεῦχος, 5. Μακεδονία καὶ Σερβία, Ἀθήναι 1887 (Ἡπειρωτικαὶ Μακεδονικαὶ Μελέται, τ. Δ'), σ. 275. «Ὁ Σίνας ἔκτισε μίαν λαμπρὰν ἐκκλησίαν, δύο σχολεῖα δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ἓν ἑλληνικὸν δι' ἀμφοτέρω διατηρούμενα δαπάναις τοῦ Σίνα προκισθέντων». Ἀσφαλῶς ὁ Ζώτος Μολοσσὸς ὑπερβάλλει τὴ γενναιοδωρία τοῦ Σίνα. Ἡ μέχρι αὐτοθυσίας προσφορά τῶν Ἑλλήνων, ἀκόμη καὶ τῶν πιὸ φτωχῶν, γιὰ παρόμοια ἰδρύματα εἶναι γνωστή. Ἀλλωστε στὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Κτηματολόγιον» τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀναφέρεται παρακάτω, δὲν σημειώνεται ὁ Σίνας ὡς δωρητὴς ἢ ευεργέτης, οὔτε ὑπάρχει καμιά τέτοια παράδοση στοὺς κατοίκους τῆς πόλης.

2. Γ. Χατζηκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1905-1906). Δευτέρα Ἔκδοσις, ΕΜΣ, ΙΜΧΑ ἀρ. 58, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 20 κ.ἐ.

χωριών της περιφέρειας τους που ανήκαν στην ὀρθόδοξη ἐκκλησία καὶ παραμένουν πιστὰ ἢ ἔχουν ἀκολουθήσει τὸ σχίσμα¹. Ὁ κώδικας μᾶς δίνει καὶ τὰ σύνορα τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς βορρᾶν βρίσκεται ἡ οἰκία Βασιλείου Κιρίτς, πρὸς Νότον ἡ οἰκία Μποσκαίων, πρὸς Ἀνατολὰς δρόμος καὶ πρὸς Δυσμὰς ἡ οἰκία Κοῦσε-Κόλτσε Στουγιάν καὶ Γεωργίου Δῆμτσε. Οἱ δυὸ τελευταῖες οἰκογένειες εἶναι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ποὺ πρόσφεραν δωρεὰν μέρος τοῦ οἰκοπέδου γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας. Ὡς τρόπο προελεύσεως τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρει ὅτι κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν Ἑλληνοορθοδόξων». Σημειώνεται ἀκόμη ὅτι ὁ τίτλος ἰδιοκτησίας τοῦ ναοῦ εἶναι «αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον» καὶ ὅτι ὁ τίτλος αὐτὸς ἔχει ἐκδοθῇ «ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριαρχείου». Τέλος στὴ στήλῃ τῶν παρατηρήσεων σημειώνεται ὅτι ἡ «ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεώς της καὶ μέχρι σήμερον λειτουργεῖ ἑλληνιστί». Δὲν μπορούμε φυσικὰ νὰ παραδεχθούμε ὅτι ἡ χρονολογία 1852 ποὺ ἀναφέρει εἶναι σωστή, μιὰ ποὺ τὸ φερμάνι ποὺ δίνει τὴν ἄδεια ἀνεγέρσεώς της ἔχει ἐκδοθῇ στὰ τέλη τοῦ 1858². Πάντως οἱ εἰκόνες ποὺ ὑπάρχουν στὸ ναὸ χρονολογούνται κυρίως ἀπὸ τὸ 1860 καὶ ἔπειτα. Ὑπάρχουν καὶ μερικές μὲ χρονολογία 1846, ἀλλὰ αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ ἔχουν μεταφερθῇ ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησίες.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ ὅσα μοῦ ἀνέφεραν κάτοικοι τῶν Γενιτσῶν γιὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ καμπαναριοῦ, ποὺ εἶναι μεταγενέστερο κτίσμα: «Ὅταν ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτη Βοδενῶν ἦταν ὁ ἐπίσκοπος «Λίτης» Ἀλέξανδρος³, συναντήθηκε στὰ Γενιτσά μὲ τὸ διοικητὴ (Καϊμακάμη), ποὺ

1. Ἀπὸ σημείωση στὴ σελίδα ὅπου ἀναγράφεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου στὸ χωριὸ Ράμελ συμπεραίνουμε ὅτι τὸ κτηματολόγιο αὐτὸ, ποὺ δὲν εἶναι χρονολογημένο, πρέπει νὰ καταρτίσθηκε μετὰ τὸ 1908. Ἐκεῖ σημειώνεται ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη «ἐκτίσθη συνδρομῇ τῶν ἑλληνοορθοδόξων ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, αἵτινες (sic) τὸ 1906 ἐπανελθόντες εἰς τὰ πάτρια ἐλειτούργουν ἑλληνιστὶ ἐπὶ δύο ἔτη, ὅπου καὶ πάλιν συνεπεία πυρπολήσεως τοῦ χωριοῦ ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων προσεχώρησαν εἰς τὸ σχίσμα».

2. Τὸ Κτηματολόγιο ἀναγράφει ἀκόμα ὅτι στὴν ἴδια ἐνορία ὑπάρχει ἓνα οὐλοῖο ποὺ κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν ἑλληνοορθοδόξων» καὶ παραμένει ἑλληνικόν. Ἀναγράφεται ἀκόμα ὅτι καὶ τὸ κτήριο τῆς Μητροπόλεως κτίσθηκε «διὰ συνδρομῶν τῶν Ἑλληνοορθοδόξων», ὁ κτηματικὸς φόρος ποὺ πληρώνει ἀνέρχεται σὲ 107 γρόσια καὶ ἡ ἀπόδειξη πληρωμῆς ἐκδίδεται ἐπ' ὀνόματι τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας. Τέλος στὸν ἴδιο κώδικα οἰμειώνονται τὰ διάφορα κτήματα ποὺ ἀποτελοῦσαν περιουσία τῆς ἐκκλησίας, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ δωρεὰς διαφόρων οἰκογενειῶν. Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ μνεῖα τοῦ κισλά, τῆς χειμερινῆς δηλαδὴ βοσκῆς «παρὰ τὴν πόλιν τῶν Γενιτσῶν». Περιέργη εἶναι ἡ σημείωση ὅτι ἡ βοσκὴ αὕτη, ποὺ ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν πόλιν ὥς τὸ χωριὸ «Πηλουρίκιον», τὸ σημερινὸ Πηλογήρι, «ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Γενιτσῶν».

3. Ὁ ἐπίσκοπος «Λίτης» Ἀλέξανδρος χρημάτισε ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτη Βοδενῶν Ἰεροθέου (1875-1896) ἀπὸ τὸ 1879 ὥς τὸ 1893, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κώδικες τῆς Μητροπόλεως. Ἡ ἐπισκοπὴ Λίτης καὶ Ρενδίνης υπαγόταν στὴ μητρόπολη Θεσσαλονίκης.

ήταν παλιός φίλος του· άμέσως του ζήτησε για χάρη την άδεια να κτισθῇ τὸ καμπαναριό. Αὐτὸς τοῦ τὴν παραχώρησε πρόθυμα καὶ ἡ καμπάνα παραγγέλθηκε στὴν Ὁδησσό. Στὴν ἐγκατάστασή της ὅμως ἀντιτάχθηκαν μ' ὅλες τους τὶς δυνάμεις οἱ ντόπιοι Τοῦρκοι ἀπειλώντας ὅτι θὰ τὴν ἐμποδίσουν καὶ μὲ τὰ ὅπλα ἀκόμη. Τελικὰ τὰ ἐγκαίνια ἐγιναν γύρω στὸ 1880 μὲ τὴν προστασία τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος πυροβολικοῦ, ποῦ ἔδρα του εἶχε τὰ Γεντισά.

Ἡ ἐκκλησία διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάσταση καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ἐπικονιάσεις δὲν ἔχει ὑποστῇ ἄλλη μεταβολή. Τελευταῖα μόνο ἀντικαταστάθηκε τὸ τέμπλο ποῦ ἦταν ξυλόγλυπτο, παρόμοιο μὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου στὴ Θεσσαλονίκη.

Εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ἀκτινοβολία ποῦ εἶχαν τὰ ἱδρύματα αὐτὰ καθὼς καὶ ὁ ρόλος ποῦ ἐπαιζαν στὴν τόνωση τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλης¹. Δυστυχῶς δὲν σώζονται τὰ βιβλία καὶ οἱ κώδικες τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολείων, ποῦ θὰ μᾶς ἔδιναν πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὴ δράση τους. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ σλαβικὴ προπαγάνδα ἄρχισε νὰ δρᾷ καὶ στὴν περιοχὴ αὐτῇ. Καὶ πρῶτοι οἱ Σέρβοι ἱδρυσαν σχολεῖο μέσα στὴν πόλη. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν παρουσίασε ἐπιτυχία καὶ ἡ σχολὴ ἔκλεισε. Τὸ 1902 ἱδρύθηκε βουλγαρικὸ σχολεῖο καὶ ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἄρχισε μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα. Βουλγαρικὴ ἐκκλησία στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου κτίσθηκε μόνο τὸ 1908 μὲ 1909. Ἐπίσης ἡ καθολικὴ προπαγάνδα ἔκτισε δική της ἐκκλησία τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Οἱ προσπάθειες ὅμως αὐτὲς ὅχι μόνον δὲν ἀμαυρώνουν, ἀλλὰ ἀντίθετα τονίζουν ἀκόμη περισσότερο τὴν παρουσία τοῦ ἑλληνικῆς συνειδήσεως πληθυσμοῦ τῶν Γεντισῶν.

Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας

ΒΑΣΙΑΝΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

1. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα ὁ Γ. Χατζηκυριακοῦ, ἑ.ἀ., σ. 21, γράφει: «Ἡ ἡμετέρα κοινότης περιλαμβάνει κυμαίνόμενον πληθυσμὸν ἐκ 500-600 οἰκογενειῶν, λαλοῦσάν τὸ γνωστὸν Σλαυόηχον γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὃν πολλὰ μετέστησαν εἰς τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα δόλφ καὶ βία τῆς Βουλγαρικῆς ἐταιρείας. Πολλὰι τούτων κατ' ἐπανάληψιν ἀπεσχίσθησαν καὶ πάλιν μετανοήσασαι ἐπανήλθον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Περὶ τὰς 150 - 200 μόνον διεκρίθησαν ἐπὶ ἀναλλοιώτῳ πίστει καὶ ἀφοσιώσει εἰς τὴν πατρώαν θρησκείαν, αἱ ὅποιαι εἶναι καὶ αἱ μᾶλλον διακρινόμεναι ἐπὶ εὐπορίᾳ καὶ μορφώσει». Σὲ κώδικα τοῦ 1881 τῆς Μητροπόλεως Βοδενῶν σημειώνεται ὅτι ἡ πόλη τῶν Γεντισῶν ἔχει 300 «οτεφάνα», οἰκογένειες δηλαδὴ, πιστὲς στὴν ὀρθοδοξία.

RÉSUMÉ

Basil Dimitriadis, Un firman pour la construction de la première église de Yenitsa.

Le firman qui est publié ici est daté de 1858 et donne la permission aux Grecs habitants de Yenitsa (Vardar Yenicesi) de faire construire une église. Le firman est donné après demande du Patriarche de Constantinople et stipule les formes et mesures de l'église. Il donne l'ordre que cette église soit élevée sur un terrain qui appartient exclusivement aux Grecs et non à des personnes d'autres nationalités. C'est à cause du fanatisme religieux des descendants des «Gazis» que Yenitsa a manqué d'église jusqu'à cette époque. Ceux-ci étaient des guerriers musulmans qui s'étaient installés à Yenitsa à la suite du fameux Gazi Evrénos Bey, chef guerrier du Sultan Murat 1er. La ville était un centre religieux où se trouvait le tombeau de Gazi Evrénos Bey, ainsi que les monuments religieux et autres œuvres d'utilité publique, dont lui-même et ses fils étaient les fondateurs. Les Grecs chrétiens habitants de Yenitsa ont profité des réformes sociales apportées par la période de Tanzimat à l'Empire Ottoman au milieu du XIXe siècle, pour demander le permis de construire leur première église. En même temps ils furent construire l'école. La date de la fin des travaux de ces deux bâtiments n'est pas connue. Plus tard fut construit le clocher; ensuite, quand la propagande slave commence son œuvre en cette ville, fut créée, d'abord une école serbe, puis une école bulgare et c'est seulement au début du XXe siècle que fut construite l'église bulgare et l'église catholique.